

Фрагмент ліпної кераміки доби раннього заліза виявлено під час шурфування фундаменту південної стіни теплої Миколаївської церкви (Покровська парафія, вул. Подвойського). Фрагмент вінчика ліпної посудини доби бронзи підібрано у дворі садиби колишнього відділу субсидій міськвиконкому по вул. Овдіївській неподалік від жіночого Введенського монастиря. Уламок товстостінної ліпної посудини того ж періоду (орнамент – “ялинка”) знайдено на правому березі р. Остер в районі зони відпочинку за територією газового господарства.

Таким чином, в результаті досліджень в місті Ніжині та його околицях виявлено 17 нових об'єктів, обстежено та уточнено топографію і датування раніше виявлених пам'яток. Регулярні археологічні дослідження в місті та його околицях в перспективі дозволять накреслити загальну картину життя людей, що населяли цю територію в різні історичні періоди.

ПОСИЛАННЯ

1. Археологічні старожитності Подесення. Матеріали історико-археологічного семінару, присвяченого 70-річчю від дня народження Г.О.Кузнецова (22-23 вересня 1995 р., Чернігів-Славутич) – Чернігів, 1995. – С. 101-104.
2. Русов А. Нежинский уезд. Статистико-экономическое описание. – Чернигов, 1880. Див. додаток: “Карта Нежинского уезда”.
3. Ситий Ю. Отчет об охранных археологических работах в г. Нежине Черниговской обл. в 1989 и 1991 гг. – Чернигов, 1991. – Машинопис // Науковий архів Ніжинського краєзнавчого музею.
4. Седов В. Амулеты – коньки из древнерусских курганов // Славяне и Русь. – М., 1968. – С. 151-157; Рыбаков Б. Язычество Древней Руси. – М., 1988. – С. 547-548.

Олексій Фатюк (Ніжин)

ВІД НЕОЛІТУ ДО СУЧАСНОСТІ

Є люди, яких цікавість змушує часто дивитися собі під ноги. Шукаючи серед землі, піску та каміння непомітні на перший погляд речі – уламки глиняного посуду, шматки кременю, або дивні фігурки, вони знають, що саме з цього – збирання підйомного матеріалу – і починається справжня археологія.

Наше місто багате своєю історією. Дуже давно, коли Ніжин ще не було засновано, на цій землі жили стародавні люди, які залишили після себе рештки матеріальної культури. Серед них зустрічаються невеликі глиняні черепки, які часто можна зустріти на місці розкопок, розораної землі чи в розмитих ярах. Вони відрізняються від інших своєю “рихлістю” та наявністю дивного візерунку, часто, навіть, з обох боків. Він нагадує ряди ямок (круглих або ромбічних), зроблених на поверхні, які чергуються з невеликими борознами. Це і є залишки так званої культури ямково-гребінцевої кераміки, племена якої жили на цій землі кілька тисячоліть тому.

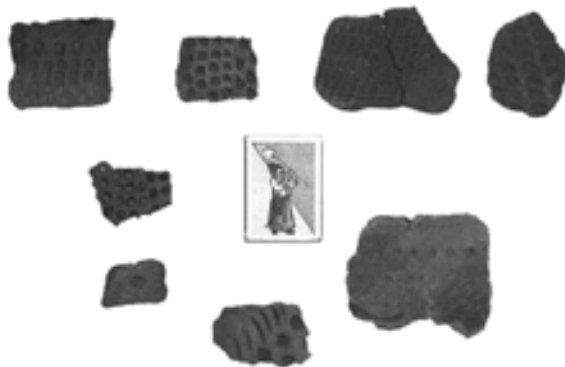
Про що можуть розповісти ці керамічні уламки? Свою назву кераміка отримала від грецького “κεραμος” – глина. Поява її взагалі є великим досягненням людини неоліту. Випалена на вогні глина була першим штучним матеріалом, який створила людина. Він дав можливість робити більше запасів продуктів та вживати варену їжу. Як вважають дослідники, глиняний посуд виник шляхом обмазування сирію глиною посуду, сплетеного із лози. Такий посуд випадково потрапив у вогонь, деревина вигорала, а глина обпалювалася, ставала досить твердою та водонепроникною. Спочатку посуд був нетривкий і товстостінний, із загостреним дном, можливо для того, щоб встромлювати його в пісок, або прилаштовувати

серед каміння. Такий посуд було легше ліпити. Часто на мокрій глині залишалися відбитки пальців стародавніх гончарів, і вчені визначили, що ті відбитки належать переважно жіночим рукам. Поверхня посуду вкривалася різноманітними візерунками. З неоліту орнаментация кераміки стає одним із найважливіших видів прикладного мистецтва. Кожне плем'я ліпило посуд, що відрізнявся від посуду інших племен формою, орнаментом, способом виготовлення. Ці особливості керамічного виробництва збереглися і в наступні епохи, і саме тому глиняний посуд є для археолога найприкметнішою знахідкою, що допомагає визначити культурну та етнічну належність, хронологію та вплив однієї культури на іншу.

На території Чернігівщини в неолітичну добу жили мисливсько-рибальські племена. Культура цих пізнькроманьонських племен була більш примітивною порівняно з культурами інших регіонів України. На території нашої держави виявлено на сьогодні понад 500 неолітичних пам'яток, приналежність яких учені відносять більше, ніж до 10 неолітичних культур. Якщо більшість з досліджених за пам'ятками племен на той час уже перейшли на прогресивніший відтворюючий спосіб господарювання (землеробство та скотарство), що зумовило перший “демографічний вибух” та неолітичну революцію; то носії племен культури ямково-гребінцевої кераміки так і залишилися рибалками, мисливцями та збирачами. Згодом вони були витіснені з цих земель на північ пізньотрипільськими племенами.

З оглядку на це, віднайдені протягом 2006 р. на околицях Ніжина (урочища Ветхе та Городок) та Ніжинського району (с. Вертіївка) фрагменти кераміки близькі до предметів ямково-гребінцевої культури. На території Чернігівщини таких пам'яток зараз налічується до 70.

Уламки великого глиняного посуду мають виражену орнаментацию, характерну для племен, які селилися в Північно-Східній Україні в неолітичну добу (близько 6-4 тис. років до н.е.). Посуд мав діаметр до 70 см, товщина його стінок – від 4 до 12 мм. Глина крихка, з великим відсотком вмісту піску. На товстостінному фрагменті простежується “двошаровість”. Можливо, спочатку посуд обпалювали на вогні, потім знову обмазували сирою глиною, по якій і наносили орнамент. Тонкостінні фрагменти мають щільно нанесені глибокі ямки. В деяких випадках уламки кераміки мають малюнок з обох боків. Можливо, що в орнаменті присутній вплив інших культур, які жили паралельно в Білоруському та Українському Поліссі (носії дніпро-донецької культури). На користь такого припущення свідчить знахідка тонкостінного фрагменту, в якому ямковий візерунок перфорує стінки посуду.

І хоча культура ямково-гребінцевої кераміки досить вивчена, хто знає, скільки ще загадок історії ховається у нас під ногами, варто лише уважніше дивитися собі під ноги.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Археологія Української РСР. – Т.1. – К., 1971. – С. 137-145.
2. Древняя история Украины. – Т.1. – С.160-175.
3. Археология СССР.: В 12 тт. Палеолит СССР. – М., 1984. – С. 23-30.
4. Шовкопляс І.Г. Основи археології. – К., 1972. – С. 60-62.